Vilnius University Press

Contents lists available at Vilnius University Press

Teisė
2026, Vol. 138, pp. 97–112

ISSN 1392-1274 eISSN 2424-6050
DOI: https://doi.org/10.15388/Teise.2026.138.6

Įrodymų leistinumo ribojimų (ne) suderinamumas su teisingu civilinio ginčo išsprendimu

Indrė Maculevičienė

https://orcid.org/0009-0003-7472-5477
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Privatinės teisės instituto doktorantė, lektorė
Ateities g. 20 LT-08303 Vilnius, Lietuva
Tel. (370 5) 271 4512
El. paštas indremaculeviciene@mruni.eu

(In)compatibility of Evidence Admissibility Limitations with the Fair Resolution of a Civil Dispute

Indrė Maculevičienė

(Mykolas Romeris University (Lithuania))

The article examines the (in)compatibility of evidentiary admissibility limitations with the fair resolution of civil disputes. Statutory restrictions and prohibitions on the admissibility of evidence serve two functions: firstly, they protect the parties from the use of unlawful or improperly obtained evidence; secondly, they prevent the court from relying on information which, despite being potentially helpful in establishing the factual truth, has been obtained in violation of fundamental legal principles or values protected by law. In this way, balance is maintained between the pursuit of truth and a lawful, fair process, thus safeguarding both individual and public interests. Therefore, limitations on the admissibility of evidence in civil proceedings should be understood as an essential safeguard to ensure that judicial decisions are based solely on lawful, reliable, and properly obtained data.
Keywords: evidence, admissibility of evidence, restrictions on admissibility, secret information.

Įrodymų leistinumo ribojimų (ne) suderinamumas su teisingu civilinio ginčo išsprendimu

Indrė Maculevičienė

(Mykolo Romerio universitetas (Lietuva))

Straipsnyje analizuojamas įrodymų leistinumo ribojimų (ne) suderinamumas su teisingu civilinio ginčo išsprendimu. Įstatyme įtvirtinti įrodymų leistinumo ribojimai ir draudimai atlieka dvejopą paskirtį: viena vertus, jie apsaugo proceso dalyvius nuo neteisėtų ar netinkamai gautų įrodinėjimo priemonių panaudojimo, kita vertus, neleidžia teismui remtis informacija, kuri, nors ir galėtų prisidėti prie faktinės tiesos nustatymo, būtų įgyta pažeidžiant esminius teisės principus ar įstatymo saugomas vertybes. Tokiu būdu užtikrinama tiesos siekio ir teisėto, sąžiningo proceso, saugant tiek individualius, tiek viešuosius interesus, pusiausvyra. Todėl įrodymų leistinumo ribojimai civiliniame procese suvoktini kaip būtina garantija, leidžianti teismui sprendimą grįsti tik teisėtais, patikimais ir procedūriškai tinkamai gautais duomenimis.
Pagrindiniai žodžiai: įrodymai, įrodymų leistinumas, leistinumo ribojimai ir draudimai, paslaptį sudaranti informacija.

Received: 09/12/2025. **Accepted:** 23/03/2026
Copyright © 2026 Indrė Maculevičienė. Published by Vilnius University Press
This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

„Neišsprendus ginčų, vienas pavaldinys nebūtų apsaugotas nuo kito pavaldinio įžeidimų ir skriaudų, ir įstatymai būtų tušti, nes kiekvienam žmogui dėl įgimto ir būtino noro apsisaugoti lieka teisė apsiginti savo paties jėgomis.“[1] Valstybė, siekdama, kad asmenys susilaikytų nuo savigynos, turi sukurti ir garantuoti efektyvų ir objektyvų bei nešališką gynybos mechanizmą, t. y. valstybės vardu veikiantį teismą, kuris vykdytų teisingumą ir užtikrintų žmonių teisių apsaugą. Priešingai nei savigynos atveju, teisingumo vykdymas ir ginčų sprendimas teisme yra grindžiami įrodymais ir įrodinėjimo procesu, ne jėgos turėjimu, todėl jis užtikrina vienodas galimybes laimėti ginčą tiek fiziškai silpnesniam, tiek stipresniam žmogui.

Su teisingumo įgyvendinimu yra glaudžiai susijęs vienas iš civilinio proceso tikslų, t. y. tiesos nustatymas. Teismas, nustatydamas faktines bylos aplinkybes ir įvertindamas įrodymus, siekia užtikrinti, kad būtų įgyvendinamas teisingumas ne tik formaliąją, bet ir turiningąja prasme. „Pagrindinis bet kurios instancijos teismo tikslas yra teisingas bylos išnagrinėjimas, siekiant nustatyti tiesą byloje. Teismo pareiga – ištirti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą.“[2] Tai reiškia, kad valstybė, apribojusi savigyną kaip civilinių teisių įgyvendinimo būdą, turi ne tik nustatyti galimybę pažeistas teises ginti teisme, bet ir reikalauja, kad ginčas būtų sprendžiamas tik teisingai nustačius ginčo faktines aplinkybes. Suvereno (valstybės) pareiga yra užtikrinti ne bet kokį, o teisingą civilinių ginčų nagrinėjimą, kuriame teismas turi nustatyti, ar šalių įrodinėjamos aplinkybės yra tiesa, kuri gali priartėti prie faktinės tikrovės.

Teisminiame ginče šalys savo reikalavimus ir atsikirtimus grindžia praeityje įvykusiais, bylos nagrinėjimo metu neakivaizdžiais faktais, todėl privalo juos įrodyti įstatymo nustatyta tvarka. Teisingo sprendimo priėmimas siejamas su visapusišku ir teisėtu bylos aplinkybių ištyrimu, dėl ko įrodinėjimas civiliniame procese tampa pagrindine tiesos nustatymo ir teisingo bylos išnagrinėjimo priemone. Vertinant įrodymus svarbu atsižvelgti ne tik į jų turinį, bet ir į atitiktį įstatyme nustatytiems reikalavimams.

Teismui pateikus įrodymus, pirmiausia tikrinamas jų sąsajumas ir leistinumas[3]. Įrodymų leistinumas reiškia, kad faktiniai duomenys gali būti pripažinti įrodymais pagal proceso įstatymą ir užtikrina, jog teismo sprendimas būtų grindžiamas tik teisėtais, patikimais ir teisiškai priimtinais duomenimis. Tačiau šis kriterijus nėra absoliutus – jo taikymo ribas nustato įstatyme įtvirtinti įrodymų leistinumo ribojimai ir draudimai, apibrėžiantys, kokie duomenys dėl jų gavimo būdo, turinio ar formos negali būti laikomi leistinais.

Įrodymų leistinumo ribojimai atlieka dvejopą funkciją: saugo proceso dalyvius nuo neteisėtų įrodinėjimo priemonių naudojimo ir užtikrina, kad teismas nesiremtų informacija, gauta pažeidžiant esminius teisės principus ar saugomas vertybes. Taip suderinamas tiesos siekis su teisėto ir sąžiningo proceso reikalavimais. Tačiau kyla klausimas, koks yra įrodymų leistinumo ribojimų poveikis teismui, siekiančiam įgyvendinti teisingumą? Kokie įrodymų leistinumo ribojimai yra įtvirtinti civilinio proceso teisėje? Kaip civiliniame procese suderinti teismo pareigą nustatyti tiesą su būtinybe paisyti teisės saugomų ribojimų? Ar teismui suteikiama diskrecijos teisė vertinti įrodymų leistinumo ribojimų taikymą konkrečioje situacijoje?

---

[1] HOBBES, Thomas (1999). *Leviatanas*. Vilnius: ALK Pradai, p. 190.

[2] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025-02-27 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-51-916/2025; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-06-21 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-1075/2023; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-04-25 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-133-684/2023; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-02-09 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-55-701/2023.

[3] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025-04-17 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-67-701/2025; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-04-20 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023.

Šio straipsnio *tikslas* yra išanalizuoti įrodymų leistinumo ribojimų ir teisingo sprendimo priėmimo civiliniame procese (ne)suderinamumo problemą. Straipsnio *objektas* – įrodymų leistinumo ribojimų taikymas civiliniame procese ir jų įtaka teisingo teismo sprendimo priėmimui. Teisingas civilinio ginčo išsprendimas suprantamas kaip teismo sprendimas, kuris nustato materialiąją tiesą, atskleisdamas tikrąsias bylos aplinkybes ir remdamasis leistinais bei patikimais įrodymais, juos objektyviai ir visapusiškai įvertindamas. Viena vertus, teismas, turėdamas pareigą nustatyti byloje tiesą, turėtų įvertinti visus su ginču susijusius įrodymus ir faktines aplinkybes, tokiu būdu būtų pasiektas teisingas teismo sprendimas. Kita vertus, šis tikslas negali paneigti ir paties civilinio proceso teisėtumo ir teisės į teisingą teismą reikalavimų, nes šalys savo reikalavimus turi teisę įrodinėti tik teisėtai surinktais ir gautais įrodymais. Siekiant šio tikslo tyrimui keliami tokie uždaviniai: pirma, atskleisti įrodymų leistinumo turinį ir reikšmę; antra, išanalizuoti pagrindines įrodymų leistinumo ribojimų kategorijas ir jų taikymo teisinius pagrindus; trečia, įvertinti, kaip šie ribojimai veikia teismo galimybes nustatyti tiesą ir pasiekti teisingą sprendimą.

Siekiant įgyvendinti išsikeltus uždavinius bus remiamasi kokybiniais metodais, tarp jų sisteminės analizės metodu, leidžiančiu kompleksiškai įvertinti įrodymų leistinumo ribojimų turinį ir funkcijas civilinio proceso sistemoje. Loginis metodas pasitelktas formuojant poziciją dėl įrodymų leistinumo ribojimų vertinimo ir pateikiant tyrimo išvadas. Be to, bus naudojami lingvistinis ir dokumentų analizės metodai, padėsiantys detaliai išnagrinėti teisės aktų nuostatas, teismų jurisprudenciją ir mokslinę literatūrą šia tema. Tokių metodų derinimas sudarys prielaidas išsamiai atskleisti nagrinėjamos temos teorinį ir praktinį turinį.

Temos naujumą pagrindžia tai, kad Lietuvos teisės doktrinoje nepavyko aptikti publikacijų, tiesiogiai nagrinėjančių leistinumo ribojimus ir jų įtaką teisingo sprendimo priėmimui civiliniame procese. Teisės doktrinos darbuose nemažai dėmesio skiriama bendrųjų įrodymų leistinumo taisyklių taikymui ir jų analizei[4]. Tačiau kol kas konkrečių teisės doktrinos tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjama įrodymų leistinumo ribojimų ir teisingo sprendimo priėmimo civiliniame procese (ne)suderinamumo problema, nėra atlikta.

1. Įrodymų leistinumo turinys ir reikšmė

Manytina, kad įrodymų leistinumo reikalavimai gali būti skirstomi į formos ir turinio reikalavimus, kurie, nors ir glaudžiai susiję, apibrėžia skirtingus įrodymų tinkamumo aspektus. Teisės doktrinoje jau seniai išskiriama įrodymų leistinumo formos ir turinio skirtis, pabrėžiant, kad leistinumas siejamas su procesine įrodymo forma, o ne jo turiniu[5]. Formos reikalavimai susiję su tuo, kaip įrodymas yra gautas, įformintas ir pateiktas teismui. Šiuo atveju vertinama, ar įrodymo surinkimas atitiko įstatyme nustatytą procedūrą, ar jį rinkęs subjektas turėjo teisę tai daryti, ar nebuvo pažeistos asmens teisės, taip pat ar laikytasi nustatytos įforminimo tvarkos. Kitaip tariant, formos reikalavimai orientuojasi į įrodymo gavimo ir pateikimo teisėtumą bei procesinių taisyklių laikymąsi.

Tuo tarpu turinio reikalavimai susiję su pačiais įrodymo atskleidžiamais duomenimis. Vertinama, ar įrodymo turinys gali būti naudojamas teisme nepažeidžiant įstatymo saugomų vertybių ir nėra aki-

[4] NEKROŠIUS, Vytautas (2021). Įrodymų teisėtumas kaip jų leistinumo sąlyga Lietuvos civiliniame procese. *Teisė*, 118, 8–17. https://doi.org/10.15388/Teise.2021.118.1; BARTKUS, Jurgis (2022). Įrodymų leistinumo samprata Lietuvos civiliniame procese ir arbitraže. *Teisė*, 122, 51–64. https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4; BARTKUS, Jurgis (2023). *Įrodymų leistinumas tarptautiniame komerciniame arbitraže*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vilniaus universitetas. Vilnius. https://doi.org/10.15388/vu.thesis.551; BARTKUS, Jurgis (2021). Įrodymų leistinumo reikšmė Lietuvos civiliniame procese. *Teisė*, 119, 108. https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4.

[5] MIKELĖNAS, Valentinas (1997). *Civilinis procesas. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, p. 306.

vaizdžiai neteisėtas. Turinio reikalavimai lemia, ar konkretūs faktiniai duomenys nepriklausomai nuo formos gali būti pripažinti leistinais civiliniame procese.

Taigi formos reikalavimai atsako į klausimą, ar įrodymas gautas teisėtu ir procedūriškai tinkamu būdu, o turinio reikalavimai – ar įrodymo informacija pagal savo pobūdį ir teisinę prigimtį gali būti naudojama teisme. Šių dviejų aspektų visuma užtikrina, kad teismas remtųsi duomenimis, kurie yra ne tik teisiškai surinkti, bet ir savo esme neprieštarauja įstatymui.

Leistinumas, kaip vienas iš įrodymo kriterijų, pasižymi trimis savarankiškais bruožais: i) tai yra tik tokie faktiniai duomenys, kurie buvo gauti įstatyme išvardytomis įrodinėjimo priemonėmis; ii) įrodinėjant tam tikras konkrečios bylos aplinkybes, būtina naudoti tik įstatymų tiesiogiai nurodytas, bet ne jokias kitas įrodinėjimo priemones; iii) tam tikrais atvejais įrodinėjimo priemonių naudojimas įstatymų yra ribojamas, uždraudžiant naudoti įstatymo konkrečiai įvardytą įrodinėjimo priemonę tam tikroms bylos aplinkybėms nustatyti[6]. Teisės doktrinoje išreiškiama nuomonė, kad leistinumas turėtų būti vertinamas ne kaip įrodymo kriterijus, bet tai galėtų būti laikoma atskiru civilinio proceso institutu, kurio tikslai: užtikrinti įrodinėjimo kokybę, moralinį teismo sprendimo teisėtumą, įgyvendinti operatyvų ir ekonomišką civilinių bylų nagrinėjimą, garantuoti sąžiningą, teisingą procesą ir įstatymų leidėjo išskiriamų teisinių vertybių apsaugą[7].

Įstatyme įrodymų leistinumo klausimą reglamentuoja kelios teisės normos, t. y. įrodymu gali būti laikoma tik tam tikromis įrodinėjimo priemonės gauta informacija (CPK 177 straipsnio 2 dalis); tam tikras bylos aplinkybes yra būtina nustatyti tam tikromis konkrečiomis įrodinėjimo priemonėmis (CPK 177 straipsnio 3 dalis); draudimas arba ribojimas naudoti tam tikrą įstatyme įvardytą įrodinėjimo priemonę (CPK 177 straipsnio 4–5 dalys).

Šios CPK normos atskleidžia, kad įrodymų leistinumas civiliniame procese nėra suprantamas kaip vienalytė sąlyga, bet veikiau kaip normų visuma, reguliuojanti skirtingus įrodymų naudojimo aspektus. CPK 177 straipsnio 2 dalyje įtvirtinama bendroji taisyklė, apibrėžianti, kokie duomenys apskritai gali būti laikomi įrodymais. Tuo tarpu šio straipsnio 3 dalyje nustatytos specialiosios taisyklės, kai konkrečioms faktinėms aplinkybėms įrodyti privaloma naudoti tik tam tikras įrodinėjimo priemones; 4 ir 5 dalyse įtvirtinami įrodinėjimo ribojimai ir draudimai naudoti tam tikrą paslaptį sudarančią informaciją kaip įrodymą. Taigi šios normos taikomos ne alternatyviai, bet sistemiškai, kiekviena jų reguliuoja skirtingą leistinumo aspektą ir kartu formuoja įrodymų leistinumo sistemą, kurios tikslas – užtikrinti, kad teismas remtųsi teisiškai gautais, patikimais ir įstatymą atitinkančiais įrodymais, kartu derinant teisingumo siekį su būtinybe apsaugoti įstatymo saugomas vertybes.

Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad įrodymų leistinumas pirmiausia siejamas ne su jų turiniu, bet su procesine forma[8], kuria jie gaunami ir pateikiami. Ši doktrininė pozicija susijusi ir su Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika (toliau – LRKT). Pastaroji nagrinėjo situaciją, kai pagal galiojusį teisinį reguliavimą Lietuvos banko išvada dėl komercinio banko nemokumo buvo laikoma vieninteliu ir lemiamu įrodymu, sprendžiant dėl bankroto bylos iškėlimo. Toks reguliavimas faktiškai eliminuodavo teismo galimybę priimti alternatyvų sprendimą – atsisakyti iškelti bankroto bylą – ir kėlė abejonių dėl jo atitikties Konstitucijos 109 straipsnio antrajai daliai, įtvirtinančiai teisingumo vykdymo teismuose principą. Konstatavus, kad prieštaravimo Konstitucijai nėra, nurodyta, jog „įrodinėjimo

[6] DRIUKAS, Artūras ir VALANČIUS, Virgilijus (2006). *Civilinis procesas: teorija ir praktika, II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 613–615.

[7] BARTKUS, Jurgis (2021). Įrodymų leistinumo reikšmė Lietuvos civiliniame procese, *Teisė*, 119, 107–108. https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4.

[8] DRIUKAS, Artūras ir VALANČIUS, Virgilijus (2006). *Civilinis procesas: teorija ir praktika, II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 612.

priemonių leistinumo reikalavimas, besiremiantis bendrąja ... taisykle, kad bylos aplinkybės, kurios pagal įstatymą turi būti patvirtinamos tam tikromis įrodinėjimo priemonėmis, negali būti patvirtinamos jokiomis kitomis įrodinėjimo priemonėmis. Įrodinėjimo priemonių leistinumas – tai įrodymų procesinės formos, o ne jų turinio klausimas“[9]. Pažymėtina, kad LRKT nagrinėjo ne visą įrodymų leistinumo institutą, bet konkretų jo aspektą – įstatyme nustatytą pareigą tam tikrus faktus įrodyti tik įstatyme įvardytomis įrodinėjimo priemonėmis (CPK 177 straipsnio 3 dalis).

Po LRKT išaiškinimų svarbu įvertinti, kaip įrodymų leistinumo ribojimai taikomi praktikoje – tai atskleidžia bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT), vertindamas valstybės paslaptį sudarančios informacijos išreikalavimo byloje galimumą, yra išaiškinęs, kad „CPK 177 straipsnio 4 dalies norma nustato įrodinėjimo ribojimą, siejamą tik su įrodymų turiniu. Informacija, sudaranti valstybės arba tarnybos paslaptį, jau pati savaime negali būti įrodymu civilinėje byloje, nepaisant to, kokioje įrodinėjimo priemonėje ji būtų: neleidžiami nei šalių ar trečiųjų asmenų paaiškinimai, nei liudytojų parodymai, nei rašytiniai ar daiktiniai įrodymai, nei kitos įrodinėjimo priemonės, jeigu jose esanti informacija sudaro valstybės ar tarnybos paslaptį“[10]. Šiuo atveju teismas aiškiai nurodė, kad kai kyla klausimas dėl įrodymo leistinumo esant draudimui arba ribojimui naudoti tam tikras įstatyme įvardytą įrodinėjimo priemonę, tokiu atveju įrodymo leistinumo kriterijus apima ne įrodymo formą, bet turinį. Kitoje byloje taip pat nurodyta, kad „įrodymų leistinumas siejamas su įrodymų procesine forma (išimtys – CPK 177 straipsnio 4 ir 5 dalys), o ne su turiniu (šį apibūdina sąsajumo kriterijus). Tai reiškia, kad vertinant, ar įrodymai yra leistini, svarbu ne kokią informaciją jie teikia, o tai, kaip (kokia forma) ir kur (kokiame šaltinyje) ši informacija yra užfiksuota. Tik įstatymo nustatyta procesine tvarka gauti, surinkti ir pateikti įrodymai yra leistini“[11].

Ši LAT praktika patvirtina, kad įrodymų leistinumo kriterijai priklauso nuo taikomo ribojimo pobūdžio: bendra taisyklė sieja leistinumą su įrodymo forma, tačiau valstybės ar tarnybos paslaptį sudarančios informacijos atveju leistinumą lemia pats įrodymo turinys.

Tačiau vėlesnėje teismų praktikoje LAT pateiktą LRKT išaiškinimą dėl įrodymų leistinumo taikė bylose, kuriose kilo klausimas ne dėl to, kad tam tikros bylos aplinkybės turi būti įrodinėjamos tik konkrečiomis įrodinėjimo priemonėmis (kaip tai buvo sprendžiama LRKT nutarime), bet klausimas dėl tam tikrų įstatyme įvardytų įrodinėjimo priemonių draudimo ar ribojimo, t. y. dėl CPK 177 straipsnio 4 dalies taikymo, konkrečiai valstybės paslaptį sudarančios informacijos kaip įrodymo naudojimo byloje[12].

Manytina, kad valstybės ar tarnybos paslapties naudojimo ribojimas yra susijęs su informacijos pobūdžiu, o ne su jos pateikimo forma. Tokia informacija pagal savo prigimtį yra slapta ir neviešinama, nepriklausomai nuo to, kokia forma ji būtų pateikiama teismui kaip įrodymas. Tokios paslaptį sudarančios informacijos apsaugos tikslas yra neatskleisti procese paslaptį sudarančios informacijos turinio, kuris yra esminis aspektas, o kokia forma ši informacija yra saugoma yra antraeilis klausimas, nekeičiantis pagrindinio apsaugos tikslo – išsaugoti paslaptį sudarančios informacijos slaptumą. Todėl darytina išvada, kad šiuo atveju LAT bylose, kuriose kilo klausimas dėl valstybės paslapties kaip įrodymo naudojimo byloje, nepagrįstai išplėtė LRKT pateiktą išaiškinimą, taikomą CPK 177 straipsnio 3 daliai, ir perkėlė jį į CPK 177 straipsnio 4 dalies reglamentavimo sritį, nors pastaroji dėl draudžiamos ar ribojamos informacijos pobūdžio negali būti vertinama kaip įrodinėjimo formos reikalavimas. Teisės doktrinoje taip pat aptinkama nuomonė, kad faktinės aplinkybės, sudarančios valstybės ar tarnybos

[9] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 36-915.

[10] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-06-06 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-302/2014.

[11] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021-12-15 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-322-916/2021.

[12] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025-06-05 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-381/2025; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022-04-28 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-103-701/2022.

paslaptį, apima įrodymų leistinumo turinio, bet ne formos ribojimą, todėl ir įrodymų leistinumo samprata neturėtų būti siejama tik su įrodymų procesine forma[13].

Atsižvelgiant į tai, sutiktina su vertinimu, kad tam tikrų įrodinėjimo priemonių leistinumu yra įtvirtinta įrodymų formos ribojimo taisyklė, o draudimu įrodinėti tam tikras aplinkybes (valstybės ar tarnybos, mediacijos paslaptį) yra nustatyta įrodymų turinio ribojimo taisyklė[14]. Dėl to leistinumas negali būti vienareikšmiškai vertinamas tik kaip įrodymo formos arba tik kaip turinio reikalavimas. Šiuo atveju įrodymų leistinumas apima tiek formos, tiek ir turinio reikalavimo aspektus, priklausomai nuo įstatyme įtvirtinto jo ribojimo, ar tai yra reikalavimas, susijęs su tuo, kad tam tikras aplinkybes šalis patvirtinti gali tik tam tikromis įrodinėjimo priemonėmis, ar ribojimas naudoti valstybės ar tarnybos paslaptį sudarančią informaciją kaip įrodymą, ar mediacijos metu gautą informaciją.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tiesos nustatymas kaip civilinio proceso tikslas turi būti grindžiamas tiksliu atskirų CPK 177 straipsnio dalių paskirties ir taikymo ribų atskyrimu. CPK 177 straipsnio 3 dalyje reglamentuojami leistinumo kaip įrodinėjimo priemonių formos reikalavimai, o 4 ir 5 dalyse nustatomi turinio ribojimai, susiję su informacijos slaptumu. Todėl, aiškinant ir taikant įstatyme nustatytą įrodymų leistinumo kriterijų, būtina laikytis kiekvienos dalies funkcijos ir paskirties autonomiškumo, užtikrinant tiek procesinių formų laikymąsi, tiek slaptos informacijos apsaugą, bet nesukuriant dirbtinių ar įstatyme nenumatytų įrodinėjimo priemonių vertinimo.

Vertinant įrodinėjimo priemonių leistinumą pažymėtina ir tai, kad svarbu ne tik tai, kokia forma įrodymai pateikiami teisme ar koks jų turinys, bet ir kaip jie buvo surinkti bei gauti – t. y. pats informacijos ar duomenų rinkimo procesas taip pat turi reikšmės. Tai reiškia, kad įrodymų leistinumo kriterijus neapsiriboja vien tik formaliais aspektais, bet apima ir jų gavimo (surinkimo) aplinkybes, laikantis teisinių reikalavimų ir procedūrų, kurios užtikrina įrodymų patikimumą ir teisėtumą. Tokiu būdu vertinant įrodymų leistinumo klausimą, atsiskleidžia platesnis, tiek procesinis, tiek faktinis kontekstas, kuris lemia, ar konkretūs įrodymai gali būti naudojami teisminiame procese. Tai reiškia, kad teismas, siekdamas atskleisti tikrąsias bylos aplinkybes ir nustatyti tiesą, privalo vadovautis ne tik šalių pateiktais įrodymais, bet ir vertinti jų gavimo būdą bei atitiktį proceso įstatymų nustatytiems reikalavimams.

Tokio pobūdžio įrodymų leistinumo samprata yra kur kas platesnė ir detalesnė nei tradicinis požiūris, kuris įrodymų vertinimą paprastai sieja vien su jų atitiktimi nustatytoms procesinėms formoms. Išsamesnis leistinumo kriterijaus turinio vertinimas leidžia ne tik nustatyti, ar įrodymai gauti laikantis procedūrinių reikalavimų, bet ir atsižvelgti į jų patikimumą, surinkimo aplinkybes, proporcingumą bei poveikį proceso dalyvių teisėms. Tokiu būdu įrodymų leistinumas suvokiamas ne kaip formali techninė taisyklė, o kaip reikšmingų kriterijų visumos vertinimas, užtikrinantis sąžiningą ir teisingą procesą ir leidžiantis nustatyti tiesą byloje.

2. Įrodymų leistinumo ribojimų kategorijos ir jų taikymo teisiniai pagrindai

Civiliniame procese galiojantys rungimosi ir dispozityvumo principai teikia galimybę šalims pačioms nuspręsti, kokias aplinkybes ir kokiais įrodymais jos nori įrodinėti. Įrodymai civilinėje byloje yra bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių šalių reikalavimus ir atsikirtimus, ir kitokių aplinkybių, turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra (CPK 177 straipsnio 1 dalis). Šalis, reikšdama reikalavimus

[13] BARTKUS, Jurgis (2022). Įrodymų leistinumo samprata Lietuvos civiliniame procese ir arbitraže. *Teisė*, 122, 58. https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4.

[14] Ten pat, p. 51–64. https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4.

teismui ar gindamasi nuo kitos šalies reikalavimų, vertina, kokius įrodymus pateikti, kaip veiksmingai įgyvendinti teisę į teisingą gynybą. Iš esmės teismas ar įstatymų leidėjas neturi teisės nustatyti, kaip šaliai ginti savo teises, kokiomis aplinkybėmis ir įrodymais grįsti reikalavimus. Toks konkretaus procesinių teisių įgyvendinimo pasirinkimas sietinas su pačios šalies procesinių teisių įgyvendinimo autonomija ir pasirinkimu.

Tačiau tam tikrais atvejais įstatymų leidėjas nustato, kokios įrodinėjimo priemonės yra privalomos, o kokios – ribojamos. Įrodinėjimo priemonių nustatomas ribojimas vertintinas kaip valstybės nustatyta speciali taisyklių sistema, kuri aiškiai apibrėžia, kokios įrodinėjimo priemonės yra leidžiamos, o kokios – ribojamos ar visiškai draudžiamos. Tokie ribojimai reiškia, kad įrodinėjimo priemonių ratas įstatyme yra sumažinamas siekiant užtikrinti proceso teisėtumą, įrodymų patikimumą bei apsaugoti proceso dalyvių teises ar viešąjį interesą. Dėl to tam tikros įrodinėjimo priemonės gali būti naudojamos tik išimtiniais atvejais, joms gali būti keliami papildomi reikalavimai, o kai kurios priemonės – dėl savo pobūdžio ar galimos žalos – apskritai neleidžiamos. Tokiu būdu įrodinėjimo priemonių ribojimų institutas veikia kaip mechanizmas, garantuojantis, kad įrodymai būtų renkami ir vertinami laikantis teisėtumo, proporcingumo ir teisingumo principų.

CPK 177 straipsnyje, reglamentuojančiame bendrąsias įrodymų taisykles, tiesiogiai yra įtvirtinti draudimai ar ribojimai tam tikrą informaciją naudoti kaip įrodymą civiliniame procese. CPK 177 straipsnio 3–5 dalyse yra įtvirtinti konkretūs ribojimai remtis tam tikrais faktiniais duomenimis kaip įrodymais.

CPK 177 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad bylos aplinkybės, kurios pagal įstatymus turi būti patvirtintos tam tikromis įrodinėjimo priemonėmis, negali būti patvirtintos jokiomis kitomis įrodinėjimo priemonėmis. Teisės doktrinoje toks leistinumo ribojimas įvardijamas kaip „įrodinėjimas būtinaisiais įrodymais“[15]. Ši koncepcija lemia, kad negali būti įrodinėjama kitokiomis priemonėmis, jeigu tam tikra įrodinėjimo priemonė imperatyviai nustatyta atitinkamose CPK ir kitų įstatymų normose (pvz., pagal CPK 466 ir 469 straipsnių nuostatas, asmens psichinei būsenai nustatyti būtina teismo psichiatrijos eksperto išvada; bylose dėl daikto valdymo pažeidimų pašalinimo registruotiniems daiktams būtini duomenys iš viešojo registro (CPK 420 straipsnio 3 punktas); kt.)[16]. Kitaip tariant, įrodinėjimo procesas yra saistomas įstatymo imperatyviai nustatytų priemonių, kurių negalima pakeisti kitomis, net jei jos būtų objektyviai prieinamos ar paprasčiau gaunamos. Visgi jeigu CPK ar kitų įstatymų normose aiškiai įtvirtinta konkreti įrodinėjimo priemonė, tai šalys negali jos pakeisti alternatyviomis priemonėmis. Tokie ribojimai užtikrina įrodymų rinkimo ir vertinimo proceso vienodumą, teisinį tikrumą ir tai, kad teismas remsis būtent tais įrodymais, kuriuos įstatymų leidėjas pripažino tinkamiausiais atitinkamai faktinei aplinkybei nustatyti.

CPK 177 straipsnio 4 ir 5 dalyse įtvirtinti įrodinėjimo priemonių ribojimai yra susiję su informacija, kuri laikoma paslaptimi. Tai reiškia, kad faktiniai duomenys, priskiriami valstybės ar tarnybos paslapčiai, paprastai negali būti įrodymais civilinėje byloje, kol jie nėra išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka. Be to, duomenys, gauti mediacijos proceso metu, taip pat negali būti naudojami kaip įrodymai civiliniame procese, išskyrus tuos atvejus, kurie aiškiai nustatyti Mediacijos įstatyme. Šiame straipsnyje išsamiau bus analizuojamos šiose CPK normos dalyse tiesiogiai nurodomos valstybės ir mediacijos paslaptys, taip pat advokato profesinė paslaptis, nes pastaroji civiliniame procese pasižymi absoliučiu ribojimu. Toks pasirinkimas leidžia susitelkti į teisiškai aiškiai apibrėžtas ir didžiausią įrodinėjimo ribojimo intensyvumą turinčias paslapčių rūšis, išvengiant perteklinio skirtingo teisinio reguliavimo

[15] DRIUKAS, Artūras ir VALANČIUS, Virgilijus (2006). *Civilinis procesas: teorija ir praktika, II tomas.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 613.

[16] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024-11-26 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-224-378/2024.

sričių (pvz., medicinos ar kitų profesinių paslapčių) analizės, kuri dėl savo specifikos reikalautų savarankiško ir platesnio vertinimo.

Daugelyje valstybių informacija, sudaranti valstybės ar tarnybos paslaptį, laikoma ypač saugotina vertybe, tačiau požiūris į tai, ar tokia informacija gali būti naudojama kaip leistinas įrodymas civiliniame procese, nėra vienodas. Skirtingos teisės sistemos taiko nevienodus apsaugos ir ribojimų standartus. Pavyzdžiui, Europos teisės instituto (ELI) ir Jungtinių Tautų Tarptautinės privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) parengtose Europos civilinio proceso taisyklėse įtvirtinama, kad teismas turi diskreciją tam tikrais atvejais pripažinti įrodymus neleistinais, jei jų panaudojimas galėtų pakenkti nacionalinio saugumo interesams, atskleisti valstybės paslaptis ar pažeisti kitus panašaus lygio viešojo intereso tikslus (91 straipsnio 2 dalies e punktas)[17]. Taigi šis leistinumo draudimas nėra absoliutus – teismui suteikiama galimybė vertinti konkrečias aplinkybes ir priimti proporcingą sprendimą.

Priešingą modelį taiko kai kurios kontinentinės teisės valstybės, pavyzdžiui, Prancūzija ar Italija. Jose valstybės paslapties statusas yra traktuojamas kaip absoliutus leistinumo draudimas: bet kokia informacija, turinti šį statusą, negali būti pasitelkiama kaip įrodymas tol, kol nėra išslaptinama įstatymo nustatyta tvarka[18]. Tai reiškia, kad teismas neturi jokios diskrecijos spręsti dėl tokios informacijos naudojimo, o įrodymų leistinumas tiesiogiai priklauso nuo formalios išslaptinimo procedūros.

Tokie tarptautiniai skirtumai rodo, kad valstybės paslapties ir įrodymų leistinumo santykis civiliniame procese priklauso nuo konkrečios valstybės prioritetų – ar labiau akcentuojamas nacionalinio saugumo ir viešojo intereso saugojimas, ar teismo galimybė išlaikyti lankstumą ir siekti kuo visapusiškesnio faktinių aplinkybių išaiškinimo bei tiesos byloje nustatymo.

Lietuvoje CPK 177 straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatyti paslaptį sudarančios informacijos leistinumo draudimai yra vertinami kaip skirtingo pobūdžio. Vieni iš jų įvardijami kaip absoliutūs, t. y. duomenys, gauti mediacijos metu, kitų ribojimas nurodomas kaip santykinis, t. y. faktiniai duomenys, sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį[19].

Reikia sutikti, kad valstybės ar tarnybos paslapties vertinimas dėl pasikeitusios CPK 177 straipsnio 4 dalies formuluotės[20], įtvirtinus, kad „faktiniai duomenys, sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį, *paprastai* negali būti įrodymais civilinėje byloje, iki jie bus išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka“ ir jos taikymo teismų praktikos[21], laikytini nustatantys ribotą draudimą naudoti informaciją, sudarančią valstybės ar tarnybos paslaptį, kaip įrodymą civiliniame procese. Nustatant teismo diskreciją spręsti, kad tam tikromis aplinkybėmis valstybės ar tarnybos paslaptį sudaranti informacija gali atitikti įrodymų leistinumo reikalavimus ir būti naudojama kaip įrodymas civilinėje byloje.

Duomenys, gauti mediacijos proceso metu, negali būti naudojami kaip įrodymai civiliniame procese, išskyrus atvejus, tiesiogiai numatytus Mediacijos įstatyme. Ši taisyklė atspindi vieną iš pagrindinių mediacijos principų – konfidencialumą, kuriuo užtikrinama, kad šalys galėtų laisvai ir atvirai

[17] ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure (2021) [interaktyvus]. https://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/eli-unidroit-rules/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf

[18] BIGO, Didier et al. (2015) „National Security and Secret Evidence in Legislation and before the Courts: Exploring the Challenges“, p. 79–88, 96–102 [interaktyvus]. https://www.ceps.eu/ceps-publications/national-security-and-secret-evidence-legislation-and-courts-exploring-challenges/

[19] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-04-20 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023.

[20] Pradinėje CPK 177 straipsnio 5 dalies redakcijoje (2003 m. sausio 1 d.) buvo įtvirtinta nuostata, kad faktiniai duomenys, sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį, negali būti įrodymais civilinėje byloje, iki jie bus išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka. Ši teisės normos dispozicija įtvirtinto absoliutų draudimą naudoti valstybės paslaptį sudarančią informaciją kaip įrodymą.

[21] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025-06-05 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-381/2025; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-04-20 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023.

diskutuoti, nesibaimindamos, jog jų pasisakymai ar pateikta informacija vėliau bus panaudota prieš jas teisme. Įstatymų leidėjas, nustatydamas mediacijos konfidencialumo principą, siekia apsaugoti proceso integralumą, skatinti šalių bendradarbiavimą ir užtikrinti, kad mediacija išliktų saugi erdvė konstruktyvioms deryboms. Pagal Mediacijos įstatymo 17 straipsnio 1 dalį mediacijos metu surinkta informacija civiliniame procese gali būti naudojama tik išimtiniais atvejais: kai jos neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui, būtina užtikrinti vaiko interesus, užkirsti kelią žalos sveikatai ar gyvybei atsiradimui, nusikalstamoms veikoms, arba kai šalys aiškiai sutinka dėl tam tikrų duomenų atskleidimo. Paprastai ši mediacijos paslaptis yra bendra, todėl pareiškimas negali būti priimtas kaip įrodymas be abiejų šalių sutikimo[22]. Visais kitais atvejais tokie duomenys laikomi neleistinais, o teismas privalo juos atmesti, nepaisydamas šalių procesinių pozicijų.

Mediacija yra alternatyvus ginčų sprendimo būdas, kurio veiksmingumas grindžiamas patikimumu, konfidencialumu ir šalims suteikiamu saugumu laisvai reikšti savo pozicijas, todėl konfidencialumo taisyklė yra imperatyvi. Tai reiškia, kad teismui nesuteikiama diskrecijos savarankiškai spręsti dėl mediacijos metu gautos informacijos panaudojimo. Tokia informacija gali būti pripažįstama leistinu įrodymu civilinėje byloje tik tais atvejais, kurie aiškiai įtvirtinti įstatyme.

Nors CPK 177 straipsnyje tiesiogiai nenurodyta kitų rūšių paslaptį sudarančios informacijos, kurios leistinumas būtų ribojamas, tokie ribojimai yra nustatyti kituose teisės aktuose. Pavyzdžiui, konfidencialumo pareiga taikoma profesijoms, susijusioms su profesinių paslapčių saugojimu, tačiau ji aktuali ir kitų sričių specialistams – žurnalistams[23], auditoriams[24], draudikams[25] ar medikams[26]. Pastarųjų profesinė paslaptis įtvirtinta dar V a. pr. m. e. atsiradusioje Hipokrato priesaikoje, kurios pabaigoje skamba pažadas: „Visko, ką pamatysiu ar išgirsiu vykdydamas savo profesinę veiklą ar už jos ribų, bendraudamas su žmonėmis, jei tai nėra skirta viešam atskleidimui, niekada neatskleisiu, laikydamas tai šventa paslaptimi.“[27] ESTT byloje *M prieš Europos Komisiją* pripažino, jog visose Europos Sąjungos valstybėse egzistuoja bendras principas – gydytojo ir paciento konfidencialumas, tačiau konfidencialumo ribos tarp valstybių skiriasi ir kiekviena valstybė gali nustatyti, kokiomis sąlygomis ir kokiais atvejais konfidencialumas gali būti apribotas[28]. Lietuvoje gydytojų profesinės paslapties kaip įrodymo leistinumas nėra absoliutaus draudimo, tačiau yra ribotas. Tais atvejais, kai būtina visuomenės saugumui, nusikalstamumo prevencijos, visuomenės sveikatos ar kitų žmonių teisių ir laisvių apsaugai, gydytojas gali paslaptį atskleisti[29].

Konfidencialumas taip pat yra viena iš svarbiausių advokato teisių ir pareigų, atitinkanti kliento interesus. Pasitikėjimas tarp advokato ir kliento galimas tik tada, kai klientas įsitikinęs, jog advokatas niekam neatskleis kliento paslapties[30]. Neabejotinai bendrą interesą atitinka tai, kad kiekvienas asmuo, pageidaujantis konsultuotis su advokatu, turėtų būti laisvas tai daryti tokiomis sąlygomis, kurios būtų palankios visapusiškam ir nevaržomam pokalbiui, ir kad būtent dėl šios priežasties advokato ir

---

[22] MOSK, Richard M. and GINSBURG, Tom (2001). Evidentiary Privileges in International Arbitration. *The International and Comparative Law Quarterly*, 50(2), 346 [interaktyvus]. http://www.jstor.org/stable/761600.

[23] Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnis.

[24] Lietuvos Respublikos finansinių ataskaitų audito ir kitų užtikrinimo paslaugų įstatymo 7 straipsnis.

[25] Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.995 straipsnis.

[26] Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 9 straipsnis.

[27] The Bar of Brussels (2013). *Professional Secrecy of Lawyers in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 2.

[28] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1994-10-05 sprendimas byloje *M v. Europos Komisija*, Nr. C-404/92.

[29] Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 9 straipsnio 3 dalis.

[30] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008-07-24 sprendimas byloje *André ir kiti prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 18603/03.

kliento santykiai iš esmės yra privilegijuoti. EŽTT pabrėžia, kad tiek teikiant pagalbą civiliniame ar baudžiamajame procese, tiek kreipiantis dėl bendro pobūdžio teisinės konsultacijos, asmenys, kurie konsultuojasi su advokatu, gali pagrįstai tikėtis, kad jų bendravimas bus privatus ir konfidencialus[31].

Vertinant, ar informacijai, sudarančiai advokato profesinę paslaptį, turėtų būti taikomas absoliutus ar ribotas leistinumo ribojimas ar draudimas būti įrodymu byloje, vertinga pažvelgti į kitų valstybių teisinį reguliavimą ir praktiką. Kitų valstybių teisinis reguliavimas ir teismų praktika leidžia įvertinti, kokiais principais grindžiama advokato ir kliento santykių konfidencialumo apsauga bei kokios išimtys, jei apskritai tokios taikomos, pripažįstamos skirtingose jurisdikcijose.

Kitose ES šalyse advokato profesinė paslaptis nėra absoliuti, yra įtvirtintos galimos išimtys, pavyzdžiui, Belgijoje advokatui leidžiama atskleisti advokato profesinę paslaptį, jei to reikia siekiant apsiginti nuo kliento pareikšto ieškinio ir toks atskleidimas yra būtinas jo nekaltumui įrodyti[32]. Tokia išimtis pateisinama kaip priemonė užtikrinti advokato teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Bulgarijoje pateikiamas išimčių sąrašas, kurio taikymas negali būti aiškinamas plečiamai. Taip pat pagal Pinigų plovimo prevencijos įstatymą ir Priemonių prieš terorizmo finansavimą įstatymą advokatai privalo pranešti apie įtartinus sandorius ar veiksmus[33]. Kipre advokato profesinės paslapties išimtys taikomos gana plačiai. Pagal Kipro Konstitucijos 15 straipsnį konfidencialumo apsauga nėra absoliuti – ji gali būti ribojama dėl aukštesnių vertybių. Tokiomis vertybėmis laikomi Respublikos saugumo interesai, konstitucinės santvarkos apsauga, viešasis saugumas ir viešoji tvarka, visuomenės sveikatos užtikrinimas, taip pat būtinybė apginti kitų asmenų teises ir laisves, kurios yra garantuojamos Konstitucijoje[34]. Taigi, advokato profesinė paslaptis Kipre gali būti atskleista tais atvejais, kai tai yra būtina siekiant apsaugoti šias fundamentalias konstitucines vertybes.

Prancūzijoje advokato profesinės paslapties konfidencialumo pareiga taip pat nėra absoliuti. Ji netaikoma, kai advokatas ir jo klientas tampa priešingomis šalimis vėlesniuose procesuose arba kai siekiama užkirsti kelią nusikaltimui arba apsaugoti nepilnamečius[35]. Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo sprendimu buvo nustatyta, kad advokato konfidencialumo pareiga yra viešosios politikos klausimas, todėl jos paprastai turėtų būti laikomasi tiek teismo procese, tiek už jo ribų[36]. Jeigu kita bylos šalis neteisėtai gavo iš kitos šalies advokato profesinę paslaptį sudariusią informaciją, tai teismas privalo ją pripažinti kaip neleistinu įrodymu nagrinėjamoje byloje[37].

Vokietijoje taip pat yra ribota advokato profesinės paslapties apsauga teisminiame procese. Ši informacija laikoma leistinu įrodymu, kai ją būtina atskleisti, siekiant advokatui apsiginti nuo savo kliento kaltinimų dėl netinkamo elgesio vėlesniuose procesuose, taip pat kai klientas sutinka, kad ši informacija būtų atskleista[38].

Advokato profesinės paslapties, panašiai kaip mediacijos konfidencialumo, reikšmė nulėmė tai, kad Advokatūros įstatymo 46 straipsnio 5 dalyje įtvirtintas draudimas tiek viešai, tiek slaptai susipažinti su informacija, sudarančia advokato profesinę paslaptį, bei ją naudoti kaip įrodymą civiliniame procese. Ši nuostata grindžiama principu, kad profesinė paslaptis yra esminė advokato veiklos dalis,

---

[31] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019-04-09 sprendimas byloje *Altay prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 11236/09.

[32] The Bar of Brussels (2013). *Professional Secrecy of Lawyers in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 60.

[33] Ten pat, p. 79.

[34] Ten pat, p. 93.

[35] JANSEN Rene (2022). *Legal privilege and transnational evidence-taking: a comparative study on cross-border disclosure, evidence-shopping and legal privilege*. Cambridge; Antwerp; Chicago: Intersentia, p. 200.

[36] Ten pat.

[37] Ten pat, p. 201.

[38] Ten pat, p. 205.

užtikrinanti pasitikėjimą tarp kliento ir advokato, skatina atvirą ir sąžiningą informacijos pateikimą bei apsaugo teisinio proceso integralumą. Advokatūros įstatyme nėra nustatytų jokių išimčių, leidžiančių naudoti advokato profesinę paslaptį sudarančią informaciją kaip įrodymą teisminio proceso metu. Dėl to manytina, kad yra įtvirtintas absoliutus advokato profesinės paslapties kaip įrodymo leistinumo draudimas. Tačiau nesant Advokatūros įstatyme įtvirtintų jokių išimčių toks reglamentavimas kelia abejonių dėl jo proporcingumo ir pagrįstumo, ypač lyginant su kitų paslaptį sudarančios informacijos rūšių apsaugos standartais, pavyzdžiui, valstybės, tarnybos ar mediacijos paslapties.

Advokatūros įstatyme kaip vienas iš advokato veiklos pagrindinių principų yra įvardijamas kliento paslapties neatskleidimas (5 straipsnio 4 punktas) ir įtvirtinta pareiga saugoti bei neatskleisti šios informacijos (39 straipsnio 3 punktas). Tačiau Advokatūros įstatyme nurodyta, kad advokatas privalo laikytis Lietuvos advokatų etikos kodekso (toliau – Kodeksas) reikalavimų (39 straipsnio 1 dalies 1 punktas)[39]. Kodekso 8 straipsnyje įtvirtintos advokato profesinės paslapties instituto išimtys, numatančios situacijas, kai advokatas turi teisę atskleisti konfidencialią informaciją net ir be kliento sutikimo. Tokia teisė atsiranda tik esant išimtinėms aplinkybėms: kai tai yra neišvengiamai būtina žmogaus gyvybei išsaugoti; kai tokio atskleidimo reikia siekiant apsaugoti kliento, jo įpėdinio ar teisių perėmėjo teises bei teisėtus interesus; taip pat kai advokatui būtina apginti savo pažeistas teises ginče su klientu, tačiau tik tiek, kiek tai yra būtina ginčui tinkamai išspręsti. Darytina išvada, kad Lietuvoje taip pat įtvirtinti pagrindai, šiuo atveju Kodekse, kuriems esant advokatas turi teisę atsisakyti paslapties ir šią informaciją gali teikti teismui kaip įrodymą byloje. Advokato profesinė paslaptis priklauso klientui, todėl jis visais atvejais gali atsisakyti šios informacijos teikiamos apsaugos ir sutikti informaciją, sudarančią advokato profesinę paslaptį, pateikti teismui kaip įrodymą byloje.

Taigi Advokatūros įstatymu įtvirtinamas absoliutus advokato profesinės paslapties saugojimo principas, pagal kurį advokato turima ar jo profesinės veiklos metu gauta informacija negali būti laikoma leistinu įrodymu civiliniame procese. Toks reguliavimas užtikrina maksimalų konfidencialumo standartą ir saugo advokato bei kliento santykių vientisumą. Kodekse įtvirtinamos aiškiai apibrėžtos ir ribotos šio draudimo išimtys, leidžiančios tam tikrais išskirtiniais atvejais panaudoti profesine paslaptimi laikomus duomenis. Šios išimtys iš esmės atitinka kitų užsienio valstybių teisinio reglamentavimo tendencijas ir tarptautinėje praktikoje pripažįstamus kriterijus, kai konfidencialumo apsauga turi būti derinama su būtinybe apginti viešąjį interesą ar užtikrinti teisingumo vykdymą.

Manytina, kad Advokatūros įstatyme įtvirtintos taisyklės ir jų išimtys turi būti nustatomos tik to paties lygmens teisės akte – būtent pačiame įstatyme arba jį keičiančiame įstatymo lygmens dokumente. Advokatų etikos kodeksas, būdamas profesinės savivaldos aktas, priimtas visuotinio advokatų susirinkimo sprendimu, pagal savo teisinę galią negali konkuruoti su įstatymu. Dėl šios priežasties Kodeksas negali nustatyti įstatyme nenumatytų išimčių, keisti galiojančių įstatymo nuostatų ar įtvirtinti naujų teisių bei pareigų, kurios turėtų įstatyminės galios.

Teisėkūra grindžiama sistemiškumo principu, pagal kurį reikalaujama užtikrinti hierarchinį teisės aktų suderinamumą ir tarpusavio nuoseklumą. Net poįstatyminiai teisės aktai negali keisti ar siaurinti įstatymo normų taikymo, o juo labiau tokios galios negali turėti profesinės savivaldos dokumentas, kuris nėra laikomas nei įstatymu, nei poįstatyminiu teisės aktu. Advokatų etikos kodeksas gali tik detalizuoti ir konkretinti įstatyme įtvirtintus reikalavimus, tačiau negali jų modifikuoti ar nustatyti alternatyvaus reguliavimo. Tokia pozicija užtikrina teisės sistemos nuoseklumą, aiškumą ir teisės normų hierarchijos laikymąsi.

[39] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“ (2016), TAR, 2016-10280.

Taigi, taikant įrodymų leistinumo kriterijų, siekiama užtikrinti, kad civiliniame procese nebūtų remiamasi informacija, kurios naudojimas prieštarautų teisės aktams. Todėl teismas, vertindamas įrodymų leistinumą, kartu analizuoja, ar šalis nepateikė duomenų, kurių pagal civilinio proceso taisykles negalima naudoti. CPK 177 straipsnio 3–5 dalyse tiesiogiai įtvirtinti konkretūs leistinumo ribojimai ar draudimai remtis tam tikrais faktiniais duomenimis kaip įrodymais. Vieni jų yra santykinio pobūdžio, t. y. valstybės ar tarnybos paslaptis, kai teismas vertina, ar tam tikrais konkrečiais atvejais galima remtis šia informacija kaip įrodymu. Kiti yra absoliutūs leistinumo draudimai, t. y. mediacijos paslaptis, kai teismui nėra suteikiama diskrecijos teisė spręsti dėl informacijos kaip įrodymo naudojimo civiliniame procese. Absoliutus įrodymų leistinumo draudimas aiškiai nustatytas ir Advokatūros įstatyme, kuris griežtai draudžia bet kokiomis aplinkybėmis naudoti advokato profesinę paslaptį kaip įrodymą nagrinėjamoje byloje. Tai suponuoja klausimą, ar nebūtų tikslinga visus įrodymų naudojimo ribojimus ir draudimus, nepriklausomai nuo jų kilmės ar pobūdžio, sisteminti vienoje vietoje, t. y. Civilinio proceso kodekse, o ne išskaidyti juos skirtinguose teisės aktuose. Tokia centralizacija ne tik užtikrintų didesnį teisės aiškumą, bet ir palengvintų teisės normų taikymą praktikoje. Taip pat manytina, kad atvejai, kada advokatas gali atskleisti advokato profesinę paslaptį, turėtų būti reglamentuojami įstatyme, tačiau ne Advokatų etikos kodekse.

3. Įrodymų leistinumo ribojimo (ne) suderinamumas su teismo pareiga nustatyti tiesą

Teismui tenka pareiga civilinėje byloje nustatyti tiesą ir priimti teisingą sprendimą. Šios pareigos įgyvendinimas neatsiejamas nuo tinkamo įrodinėjimo proceso, nes būtent įrodymai sudaro pagrindą teismo išvadoms apie faktinių bylos aplinkybių, susijusių su ginčo dalyku, egzistavimą arba neegzistavimą. Vadinasi, bylos šalims tenkančios įrodinėjimo pareigos vykdymas yra orientuotas į bylą nagrinėjančio teismo įtikinimą, kad egzistuoja faktinės aplinkybės, kuriomis grindžiami reikalavimai ir atsikirtimai. Pripažįstama, kad civiliniame procese nereikalaujama nustatyti objektyviąją tiesą, t. y. teismo įsitikinimas dėl faktinių aplinkybių, sudarančių bylos nagrinėjimo (ginčo) dalyką, egzistavimo ar neegzistavimo neturi būti absoliutus[40]. Tačiau svarstytina, kokios tiesos nustatymas yra pakankamas byloje, kad būtų galima daryti išvadą apie priimtą teisingą teismo sprendimą.

Galimas formaliosios tiesos nustatymas, kuris siejamas su bendrosios teisės tradicijos valstybių teisėje pripažįstamu tiesos nustatymu teisminiame procese. Šiose šalyse „teisėjai dažnai aktyviai nedalyvauja tiriant įrodymus, o juos vertina emocijomis, įspūdžiais ir nuojautomis besivadovaujantys prisiekusieji, kurie net neturi motyvuoti savo apsisprendimo“[41]. Formaliosios tiesos principas lemia, kad civiliniame procese taikomas didesnės tikimybės standartas – teismas faktinę aplinkybę gali pripažinti nustatyta tuomet, kai remiantis byloje esančiais įrodymais labiau tikėtina, kad ji egzistavo, nei kad neegzistavo. Didesnės tikimybės teorija atleidžia šalis nuo įrodinėjimo „iki begalybės“. Dėl to bendrosios teisės tradicijos valstybėse tiesa, kurią teisė siekia nustatyti, paprastai ir apibrėžiama kaip leistinų įrodymų konteksto padiktuota tiesa[42]. Reikia sutikti, kad formaliosios tiesos nustatymas, grindžiamas ginčo šalių rungimusi ir vienodų procedūrinių taisyklių taikymu, galėtų būti laikomas

[40] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025-04-30 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-31-943/2025.

[41] GODA, Gintaras; KAZLAUSKAS, Marcelis ir KUCONIS, Pranas (2011). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, p. 173–174.

[42] LASTAUSKIENĖ, Giedrė (2023). Tiesos sąvoka teisėje. *Teisė*, 128, 12.

minimaliu įrodinėjimo tikslu ir standartu civiliniame procese[43]. Tačiau svarstytina, ar formaliosios tiesos nustatymas yra pakankamas siekiant konstatuoti, kad teismas nagrinėtoje byloje įgyvendino teisingumą, t. y. priėmė sprendimą, nustatęs tiesą?

Teisės doktrinoje, vertinant formaliosios tiesos nustatymo siekio (ne) suderinimą su teisingumo įgyvendinimu, nurodoma, kad „pirmasis ir ryškiausias bendrosios teisės bruožas yra tai, kad ji teisingumą laiko svarbesniu už tiesą[44]. Formaliosios tiesos nustatymo ir teisingumo vykdymo (ne) suderinamumo vertinimas priklauso nuo pasirinkto civilinio proceso modelio. Jeigu civilinis procesas remiasi liberaliosios civilinio proceso mokyklos idėjomis, kur teismas yra pasyvus stebėtojas ir civilinis procesas yra lygių bylos šalių privatus reikalas, tai formaliosios tiesos nustatymas atitinka šį įgyvendinamą teisingumo sampratą. Tačiau net ir tokioje sistemoje įrodymų leistinumo ribojimai ar draudimai išlieka reikšmingas elementas, ribojantis šalių laisvę pateikti bet kokią informaciją teismui. Kartu šie ribojimai tampa mechanizmu, užtikrinančiu, kad proceso privatumas ir šalių dispozityvumas nebūtų naudojami piktnaudžiaujant – pavyzdžiui, pasitelkiant neteisėtai gautus ar konfidencialius duomenis.

Tačiau jeigu pasirenkamas socialinis civilinio proceso modelis, tai teisminis procesas suprantamas ne tik kaip privatus interesas, bet ir kaip tam tikra pusiausvyra tarp privataus ir viešojo intereso. Socialinio modelio pradininko F. Kleino vienas iš elementų buvo civilinio proceso kaip bendros šalių ir teismo atsakomybės suvokimas[45]. Tokiu atveju civiliniame procese yra siekiama atskleisti tikruosius ginčo šalių santykius, tikrąsias egzistavusias faktines aplinkybes. Dėl to formaliosios tiesos nustatymo siekis laikytinas nepakankamu socialinio civilinio proceso modelio tikslui pasiekti. Socialinio civilinio proceso modelis siejamas su materialiosios tiesos byloje nustatymo tikslu. Juo remdamasis teismas turi būti visiškai arba bent jau iš dalies įsitikinęs, jog sprendimas byloje atitinka tikruosius faktus – kitaip tariant, kad šalių nurodytos aplinkybės iš tiesų egzistavo arba neegzistavo. Siekis nustatyti materialiąją tiesą skatina didesnį teismo aktyvumą nei atvejais, kai faktinės aplinkybės vertinamos tik formaliąją tiesą atitinkančiu įrodinėjimo tikslu.

Nors teismas, nagrinėdamas bylą, siekia atskleisti materialiąją tiesą, jo veiksmus visada saisto procesinės taisyklės, tarp jų – įrodymų leistinumo reikalavimai, kurie apibrėžia įrodymų rinkimo ir naudojimo galimybes. Socialinio civilinio proceso modelyje, orientuotame į materialiosios tiesos siekį, įrodymų leistinumo ribojimai įgauna dar didesnę reikšmę: teismo aktyvumas ir atsakomybė nustatyti tikruosius faktus reikalauja ne tik plačių įrodinėjimo galimybių, bet ir aiškių ribų, kurios neleistų teisingumo siekio grįsti neteisėtais ar neetiškais būdais. Todėl civiliniame procese įtvirtintas įrodymų leistinumo ribojimų institutas iš esmės padeda subalansuoti šiuos du tikslus – materialiosios tiesos paiešką ir teisėtų procesinių garantijų apsaugą.

Nors įrodinėjimo procesas grindžiamas laisvo įrodymų vertinimo ir įrodymų pakankamumo principais, šios taisyklės nėra absoliučios – jas riboja būtinybė apsaugoti visuomenei, valstybei ar atskiriems asmenims itin svarbią informaciją. Dėl to tam tikra informacija, pavyzdžiui, valstybės ar tarnybos paslaptį sudarančios aplinkybės, profesinės (advokato, gydytojo) paslapties duomenys ar mediacijos proceso metu gauta informacija, negali būti laikoma savaime leistinais įrodymais, net jeigu jie būtų reikšmingi faktinėms bylos aplinkybėms nustatyti.

---

[43] Ten pat, p. 17.

[44] FERNANDEZ, Joseph M. (2009). An exploration of the meaning of truth in philosophy and law. *The University of Notre Dame Australia Law Review*, *11*, 69 [interaktyvus]. http://www.nd.edu.au/libraries/craven/lawReview.shtml

[45] RHEE, C. H. van, and UZELAC, Alan (2015). Evidence in civil procedure: the fundamentals in light of the 21st century. Chapter. In: *Evidence in Contemporary Civil Procedure: Fundamental Issues in a Comparative Perspective*, edited by C. H. van Rhee and Alan Uzelac, p. 19. IUS Commune: European and Comparative Law Series. Intersentia

Taikant įrodymų leistinumo riboto draudimo modelį, teismui tenka pareiga nustatyti tinkamą interesų pusiausvyrą tarp būtinybės atskleisti valstybės ar tarnybos paslapties pobūdžio duomenis civiliniam ginčui teisingai išnagrinėti ir būtinybės išsaugoti šalies saugumo, gynybos ar kitų saugotinų vertybių slaptumą. Teismas turi įvertinti, ar tokios informacijos atskleidimas yra proporcingas siekiamam tikslui, ar galima pasiekti tą patį procesinį rezultatą mažiau ribojančiomis priemonėmis bei ar informacijos panaudojimas nepadarytų žalos viešajam interesui. Tokiu būdu ribotas draudimas suteikia teismui diskreciją lanksčiau reaguoti į skirtingas bylos aplinkybes. Jis leidžia civiliniame procese užtikrinti tiek proceso šalims svarbų įrodymų prieinamumą, priartėjimą prie materialiosios tiesos nustatymo, tiek ir visuomenės interesą apsaugoti jautrią, nacionalinei reikšmei priskiriamą informaciją.

Įrodymų leistinumo absoliutus draudimo pobūdis reiškia, jog tokios paslapties turėtojas turi teisę atsisakyti duoti parodymus ar teikti įrodymus nepriklausomai nuo bylos aplinkybių. Remiantis Advokatūros įstatymu, advokato profesinės paslapties atskleidimo negalima pateisinti jokiais procesiniais ar faktiniais pagrindais – net ir tuo atveju, kai tokia informacija galėtų turėti esminę reikšmę nagrinėjamai bylai. Tokia griežta apsauga grindžiama advokato ir kliento santykių specifika, kurios centre – besąlygiškas pasitikėjimas ir galimybė atvirai bendrauti su teisiniu atstovu nebijant, kad perduota informacija taps įrodymų dalimi.

Todėl net ir tais atvejais, kai teismas ar bylos dalyviai manytų, kad advokato žinioje esanti informacija galėtų padėti nustatyti materialiąją tiesą, įstatymų leidėjas sąmoningai prioritetą teikia paslapties apsaugai. Dėl to galima teigti, kad absoliutus įrodymų leistinumo draudimas, nesuteikiantis teismui diskrecijos atsižvelgti į konkrečios bylos faktines aplinkybes ir įvertinti tam tikros informacijos reikšmės, gali tam tikrais atvejais apsunkinti materialiosios tiesos nustatymą ir apriboti teismo galimybes priimti kuo teisingesnį sprendimą. Nors tokie ribojimai yra būtini siekiant apsaugoti svarbias teisines vertybes – konfidencialumą, asmens teises ar viešąjį interesą, pernelyg griežtas jų taikymas gali lemti situacijas, kai teismas netenka galimybės susipažinti su potencialiai reikšmingais duomenimis. Dėl to atsiranda rizika, kad bylos aplinkybės liks neišsamiai atskleistos, o tai gali turėti įtakos sprendimo pagrįstumui.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad santykiniai įrodymų leistinumo ribojimai, suteikiantys teismui galimybę tam tikromis situacijomis įvertinti informacijos reikšmingumą ir būtinumą konkrečiai bylai, geriau dera su civilinio proceso tikslu nustatyti materialiąją tiesą. Tokia lankstesnė reguliavimo schema leidžia teismui ne tik apsaugoti įstatymo ginamas vertybes, bet ir išlaikyti pakankamą įrodymų bazę sprendimui priimti. Todėl teismo diskrecijos elementas, kai jis yra aiškiai apibrėžtas ir protingai ribojamas, padeda pasiekti konfidencialumo apsaugos ir teisingo bylos išnagrinėjimo pusiausvyrą.

Išvados

1. Įrodymų leistinumo samprata negali būti vertinama vien kaip įrodymo formos kriterijus. Įstatyme įtvirtinti ribojimai rodo dvejopą reguliavimą: formos ribojimo taisyklę, taikomą tam tikroms įrodinėjimo priemonėms (CPK 177 straipsnio 3 dalis), ir turinio ribojimo taisyklę, susijusią su valstybės, tarnybos ar mediacijos paslaptį sudarančia informacija (CPK 177 straipsnio 4, 5 dalys). Todėl įrodymų leistinumas civiliniame procese apima tiek formos, tiek turinio aspektus, kurie taikomi priklausomai nuo konkretaus įstatyme nustatyto ribojimo pobūdžio. Šių aspektų visuma užtikrina, kad teismas remtųsi duomenimis, kurie yra ne tik teisėtai surinkti, bet ir savo pobūdžiu neprieštarauja įstatymams.
2. Leistinumo ribojimai ir draudimai lemia ne tik šalių dispozityvumo ir rungimosi principų ribojimą, bet ir objektyviai siaurina teismo galimybes siekti materialiosios tiesos nustatymo. Tokie ribojimai

užkerta kelią pateikti tam tikrą informaciją ar ją vertinti kaip įrodymą, net jei ši informacija galėtų būti reikšminga bylos aplinkybėms atskleisti. Dėl to įrodymų leistinumo taisyklės, nors ir skirtos įstatyme ginamoms vertybėms apsaugoti bei užtikrinti proceso teisėtumą, neišvengiamai daro įtaką teismo diskrecijai ir gali riboti jo galimybę priimti maksimaliai pagrįstą ir tiesą atitinkantį sprendimą.

3. Advokatūros įstatyme įtvirtintas absoliutus advokato profesinės paslapties kaip įrodymo neleistinumo ribojimas kelia abejonių dėl jo proporcingumo ir sisteminio suderinamumo su pačiame profesinės etikos reguliavime numatytomis išimtimis. Advokatų etikos kodeksas tam tikrais išimtiniais atvejais leidžia advokatui atskleisti profesinę paslaptį. Tokia situacija sukuria norminę įtampą tarp Advokatūros įstatyme absoliučiai suformuluoto įrodymų leistinumo draudimo ir lankstesnio, proporcingumo principu pagrįsto profesinės etikos reguliavimo. Todėl kyla klausimas, ar absoliutus įstatyminis tokios informacijos neleistinumas atitinka proporcingumo, teisingo proceso bei veiksmingos teismo gynybos principus, ypač tais atvejais, kai advokato profesinės paslapties atskleidimas yra leistinas ir būtinas kitų teisinių vertybių apsaugai.
4. Įstatyme yra įtvirtinti absoliutūs ir santykiniai įrodymų leistinumo ribojimai ar draudimai. Santykiniai įrodymų leistinumo ribojimai, suteikiantys teismui galimybę tam tikrose situacijose įvertinti informacijos reikšmingumą ir būtinumą konkrečiai bylai, geriausiai suderinami su civilinio proceso tikslu nustatyti materialiąją tiesą. Toks lankstesnis reguliavimo modelis leidžia teismui vienu metu apsaugoti įstatymo ginamas vertybes ir užtikrinti pakankamą įrodymų sprendimui priimti. Todėl aiškiai apibrėžtas ir protingai ribojamas teismo diskrecijos elementas padeda pasiekti subalansuotą sprendimą tarp konfidencialumo apsaugos ir teisingo bylos išnagrinėjimo.

Literatūra

Norminiai teisės aktai

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 36-1340.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.

Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (2020). TAR, 2020-13616.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“ (2016). TAR, 2016-10280.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 82-3254.

Lietuvos Respublikos finansinių ataskaitų audito ir kitų užtikrinimo paslaugų įstatymas (2024), TAR**,** 2024-12135.

Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (2009). *Valstybės žinios*, 145 -6425.

Specialioji literatūra

BARTKUS, Jurgis (2023). *Įrodymų leistinumas tarptautiniame komerciniame arbitraže*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vilniaus universitetas. Vilnius. https://doi.org/10.15388/vu.thesis.551.

BARTKUS, Jurgis (2022). Įrodymų leistinumo samprata Lietuvos civiliniame procese ir arbitraže. *Teisė*, 122, 51–64 [interaktyvus]. https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4.

BARTKUS, Jurgis (2021). Įrodymų leistinumo reikšmė Lietuvos civiliniame procese. *Teisė*, 119, 105–117 [interaktyvus]. https://doi.org/10.15388/Teise.2021.119.6

BIGO, Didier *et al*. (2015). National Security and Secret Evidence in Legislation and before the Courts: Exploring the Challenges [interaktyvus]. https://www.ceps.eu/ceps-publications/national-security-and-secret-evidence-legislation-and-courts-exploring-challenges/

DRIUKAS, Artūras ir VALANČIUS, Virgilijus (2006). *Civilinis procesas: teorija ir praktika, II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

FERNANDEZ, Joseph M. (2009). An exploration of the meaning of truth in philosophy and law, *The University of Notre Dame Australia Law Review*, 11, 53–83 [interaktyvus]. http://www.nd.edu.au/libraries/craven/lawReview.shtml

GODA, Gintaras; KAZLAUSKAS, Marcelis ir KUCONIS, Pranas (2011). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras.

HOBBES, Thomas (1999). *Leviatanas*. Vilnius: ALK Pradai.

JANSEN, Rene (2022). *Legal privilege and transnational evidence-taking: a comparative study on cross-border disclosure, evidence-shopping and legal privilege*. Cambridge; Antwerp; Chicago: Intersentia.

LASTAUSKIENĖ, Giedrė (2023). Tiesos sąvoka teisėje. *Teisė*, 128, 8–20.

MIKELĖNAS, Valentinas (1997). *Civilinis procesas. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia.

MOSK, Richard M.; GINSBURG, Tom (2001). Evidentiary Privileges in International Arbitration. *The International and Comparative Law Quarterly,* 50(2), 345–385 [interaktyvus]. http://www.jstor.org/stable/761600.

NEKROŠIUS, Vytautas (2021). Įrodymų teisėtumas kaip jų leistinumo sąlyga Lietuvos civiliniame procese. *Teisė*, 118, 8–17. https://doi.org/10.15388/Teise.2021.118.1

RHEE, C. H. van and UZELAC, Alan (2015). Evidence in civil procedure: the fundamentals in light of the 21st century. Chapter. In: *Evidence in Contemporary Civil Procedure: Fundamental Issues in a Comparative Perspective*, edited by C. H. van Rhee and Alan Uzelac, 3–14. IUS Commune: European and Comparative Law Series. Intersentia.

The Bar of Brussels (2013). *Professional Secrecy of Lawyers in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Teismų praktika

Konstitucinio Teismo jurisprudencija

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 36-915.

Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismų praktika

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025-04-30 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-31-943/2025.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025-04-17 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-67-701/2025.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2025-02-27 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-51-916/2025.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025-06-05 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-381/2025.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024-11-26 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-224-378/2024.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-02-09 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-55-701/2023.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-04-20 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-04-25 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-133-684/2023.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023-06-21 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-1075/2023.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022-04-28 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-103-701/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021-12-15 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-322-916/2021.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014-06-06 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-302/2014.

Užsienio teismų sprendimai

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008-07-24 sprendimas byloje *André ir kiti prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 18603/03.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019-04-09 sprendimas byloje *Altay prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 11236/09.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1994-10-05 sprendimas byloje *M v. Europos Komisija*, pareiškimo Nr. C-404/92.

Kiti šaltiniai

ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure (2021) [interaktyvus]. https://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/eli-unidroit-rules/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf.

Indrė Maculevičienė. Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto doktorantė, lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinis procesas, civilinė teisė.

Indrė Maculevičienė is a PhD candidate and lecturer at the Institute of Private Law at the Law School at Mykolas Romeris University. Her research interests include civil procedure and civil law.